

ՈԳԵԿՈԶՎԵՅ 1988-Ի ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՆՄԵՂ ԶՈՆԵՐԻ ՀԻՇԱՏԱԿԸ

Տասը երկար տարիներ են մեզ բաժանում 1988 թվականի դեկտեմբերյան հանդի որերից: Մի տարեթիվ, որ ցնցեց ոչ միայն Հայոց աշխարհն ու հայ ժողովրդին, այլև համայն մարդկությանը: Հաշված վայրկյանների ընթացքում պատմությանն նորոշյա էջում հայ ժողովրդի անվան դիմաց գրանցվեց 25 հազար զոհ, 19 հազար վիրավոր, հազարավոր խեղված ճակատագրեր, ավերված տներ, դպրոցներ ու հիվանդանոցներ: Երկրաշարժն ընդգրկեց հանրապետության տարածքի 40 տոկոսը՝ շուրջ մեկ միլիոն ազգաբնակչությանը: Մասամբ կամ ամբողջությամբ ավերվեցին 21 քաղաք ու շրջկենտրոն, 324 գյուղ: Ավելի քան 530 հազար մարդ մնաց անօթևան: Այդ օրերին մեր վիշտը մեզ հետ կիսեց ողջ աշխարհը:

Աշխարհացունց երկրաշարժի 10-րդ տարեդիցի օրը ողջ հայությունը, ի Մայր Հայրենիք, ի Լեռնային Ղարաբաղ և ի Սփյուռս աշխարհի, իր հարգանքի ու խոնարհության տուրքը մատուցեց անմեղ զոհերի հիշատակին: Դեկտեմբերի 7-ին, վաղ առավոտյան, այս էլ տասներորդ անգամ աղետի գոտի մեկնեց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի պատվիրակությունը՝ Կաթողիկոսական Ընդհանուր Փոխանորդ գերաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպս. Ներսիսյանի նախագահությամբ, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության ողջ դեկավարությունը՝ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի գլխավորությամբ:

Հայ ժողովրդի հետ նրա զավակների հիշատակի ոգեկոչման արարողությանը ներկա գտնվելու համար տարածաշրջան էին ժամանել քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչներ, օտարերկրյա քարձրաստիճան այրեր, Հայաստանի Հանրապետությունում հավատարմագրված դիվանագետներ:

Ասենք, որ դեկտեմբերի 6-ին Ֆիլհարմոնիայի «Արամ Նսաչատրյան» համերգասրահում տեղի ունեցավ հիշատակի ու ոգեկոչման հանդիսություն, հընթացս որի հոգեշնորհ Տ. Արտակ արքեպս Տիգրանյանն ընթերցեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրական ուղերձը՝ «...Գյույմրիի շրջանի երկրաշարժի տասնամեակի առիթով» (տե՛ս էջ 6-8):

Դեկտեմբերի 7-ի առավոտյան, ճիշտ մույն ժամին, երբ տեղի ունեցավ սոսկալի աղետը, համաձայն երջանկահիշատակ Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տնօրինության, քարձր ու հնչել դողամբեցին Հայաստանյայց եկեղեցու քույր աղոթատների զանգերը ոչ միայն Մայր Հայրենիքում, այլև աշխարհի քույր ծագերում:

Իսկ այդ մույն ժամանակ պաշտոնական պատվիրակություններն ու Հայաստան ժամանած հյուրերը աղետի գոտու տարբեր քաղաքներում մասնակից եղան ոգեկոչման քաղմարմույթ հանդիսությունների: Նրանք նախ ուղևորվեցին Սպիտակ, ուր նոր կառուցվող Սուրբ Հարություն եկեղեցում ներկա գտնվեցին անմեղ զոհերի հոգիների հանգստության ու խաղաղության համար կատարված հոգեհանգստյան արարողությանը: Այնուհետև հենց

եկեղեցու քակում տեղի ունեցավ սգո միտինգ, որի ընթացքում ներկաներին իր ուղերձը հղեց Կաթողիկոսական Ընդհանուր Փոխանորդ գերաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպս. Ներսիսյանը.

«Լրացավ տասնամյան Սպիտակի աշխարհացունց երկրաշարժի: Այսօր վերհուշն է ահասարսուտ այդ օրերի: Այսօր այստեղ ենք՝ ոգեկոչելու մահա-սփյուռ տարերքի բյուր ամենդ զոհերի հիշատակը, բայց նաև՝ հանրագումարի բերելու վերջին տասնամյակը հայության կյանքի, գնահատելու հուզումներով, ամհաղթահարելի թվացող դժվարություններով, արագափոփոխ իրադարձու-թյուններով ու վճռորոշ շրջադարձերով առյուծյուղ փոքրիկ այդ ժամանակա-հատվածը, որի բնորոշ առանձնահատկությունը հերոսականությունն է և որի արդյունքը միանշանակ՝ հասունացումը:

Կան տասնամյակներ, որոնք ժողովուրդներին փորձառություն են բերում առավել, քան հարյուրամյակները: Դրանք որակական փոփոխությունների տասնամյակներն են, որ ուղեկցում են հետագա երկարատև ժամանակի ըն-թացքը և ուրվագծում նրա դիմագիծը: Դարակազմիկ այդպիսի նշանակու-թյամբ հայության կյանքում առանձնացավ անցնող վերջին տասնամյակը:

88-ի ամեն արշալույս քաջվում էր արցախյան հիմնախնդրի մտահոգու-թյամբ, Արցախի վերամիավորման տեսլականով, մեր մեկտեղված կամքի գիտակցությամբ, արդարության հաղթանակի լավատեսությամբ: Տաս-նամյակներով խեղդված ազգային ոգու պոռթկումը, համախմբման աննա-խադեպ վերելքը և համընդհանուր պայքարի այիքը, երբ մենք միմյանց որոնելու կարիքը չէինք զգում, դարձավ այն անխորտակ հենարանը, որի վրա բարձրացավ և ահագնացավ տարերային մահասփյուռ աղետին դիմակայելու կամքը, համազգային կենսատուժը: «Ո՞ւր է, մահ, յաղթութիւն քո. ո՞ւր է, դժոխք, խայթոց քո» (Ա ԿՈՐՆԹՆԱՅԻՍ ԺԵ 55):

Հարության հաղթական խորհրդին առհավետ վստահած մեր ժողովուրդը վերապրեց: Վերապրեց Արցախի ազատագրական պայքարի, բարեշեն, ազատ ու անկախ Հայրենիք կերտելու դժվարին ճանապարհին՝ համազգային վիշտն ու մորմոքը վերափոխելով հավատավոր հաղթական երթի:

Վերապրեց՝ իր կողքին ունենալով աշխարհի մեծ ու փոքր բազում երկրների ու ժողովուրդների փութաբան ու անկեղծ աջակցությունը: Բարի Սամարացու կամեցողությամբ բազմաթիվ ձեռքեր մեզ մեկնվեցին՝ օգնության և մխիթարության փափագով: Մեր տառապյալ և հերոսական հողում այդ ազնիվ ձեռքերը միավորվեցին՝ իրենց մեկտեղված ափերում կրելով մարդ-կության բարի կամքի վկայությունը: Անսակարկ այդ օգնության համար աշխարհասփյուռ հայ հոգիներում ամբարված երախտագիտությունն այսօր, երկրաշարժի տասնամյա տարեդիցին, վերստին աղոթքի մրմունջով բարձրանում է առ Աստված:

Հավատում ենք, որ հետո չէ այն ցանկալի ժամանակը, երբ մեր ժողո-վուրդն իր ինքնիշխան ու ազատ Հայրենիքում նոր շնչով բարձրացնելու է խորտակված ամեն տուն, խոնարհված ամեն եկեղեցի: Նոր ծնունդներով

մխիթարված ու նրջանիկ՝ բազմապատկվելու և առավել ամուր են դառնալու հայ ընտանիքները: Հավատում ենք, որ, վերարժևորած հայրենի իր հավատը, վերագտած ազգային ոգին ու նկարագիրը, հայ ժողովուրդը կերտելու է իր նոր Հայրենիքը՝ որպես առհասկառ ավանդ կարևորելով ու պահպանելով ութսունության դժնդակ, բայց նաև հերոսական օրերին գտած իր նոր միաբանությունը:

Մեր աղոթքն է առ Աստված, որ մուրակի հավերժ պտույտը դեպի արևելք բուրբ ժողովուրդներին բերի խաղաղ, նրջանիկ ու ապահով կեցություն: Մեր աղոթքն է, որ մարդիկ ու ժողովուրդները մեկտեղվեն միայն ուրախ ու բերկրայի առիթներով, և ամենուր թագավորի Տիրոջ օրհնությունը: «Ջի բարի կամ զի վայելուչ, զի բնակեն եղբարք ի միասին» (ՍԱՂՄ. ԾԺԲ 1):

Հարգանք և խոնարհություն, խունկ և աղոթք և հավերժ օրհնություն ութսունության երկրաշարժի քյուր զոհերի անմեռ հիշատակին»:

Հանրապետության երկրորդ քաղաքում՝ Գյումրիում ևս տեղի ունեցան հոգեհանգստյան արարողություններ: Սուրբ Աստվածածին կամ, ինչպես ժողովուրդն է անվանում՝ Յոթ Վերք եկեղեցում կատարված հոգեհանգստյան կարգին ևս ներկա գտնվեցին պաշտոնական պատվիրակությունները: Այստեղ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու ներկայացուցիչ Տիխոն Եպիսկոպոսն ընթերցեց Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսի Բ-ի հղած ցավակցական գիրը:

Հայ ժողովրդի զավակներին, համուն Վատիկանի ու Հոռմեական Կաթոլիկ Եկեղեցու, խոսք ասաց նաև Հոռմի Պապի ներկայացուցիչը:

Վանաձորի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու բակը մույնպես մարդաշատ էր: Ներկաները ցավ ի սիրտ մասնակցեցին եկեղեցու բակում կատարված հոգեհանգստյան կարգին, որտեղ իր սրտի խոսքն ասաց Գուգարաց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Սեպուհ Եպս. Չուլջյանը:

Հիշատակի ոգեկոչման ու հոգեհանգստյան բազմամարդ արարողություններ տեղի ունեցան Ստեփանավանում, Ախուրյանում, ինչպես նաև աղետի գոտու այլ բնակավայրերում:

Պատմության հուշամատյանում գրանցվեց մեկ տարելից ևս: Վշտի ու վերքի ցավից դեռ տնքում է հայ հավատավորի սիրտը, սակայն մտքի թռիչքը չի բանտվում: Արարչագործ հայը դարձյալ իր վեհաթոնիչ սլացքի համար գտնում է ուղիներ, որոնցով առաջնորդում է իր զավակներին դեպի Երկնառաք Վարդապետը, դեպի իսկական լույսը, դեպի հավիտենություն...

ՄԱՐԻԱՄ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ